

Rozhovor s Borisom Rakovským o slovenské náboženskej scéne

ZAČÍNA PREVLÁDAŤ SPIRITUALITA BEZ KONTÚR

Zdeněk Vojtíšek

ThDr. Boris Rakovský (* 1963) je ředitelem Centra pro studium sekt a nové religiozity při Ekumenické radě církví v SR. K jeho práci patří i činnost šéfredaktora čtvrtletníku Rozmer. Časopis pro křesťanskou duchovní orientaci, jak zní jeho podtitul, vychází od roku 1998 a Boris Rakovský je jeho šéfredaktorem od samého počátku.

Z názvu časopisu není úplně jasné, že se zabývá alternativní religiozitou. Jak bys vyjádřil záměr a poslání časopisu, jemuž se tak dlouho věnuješ?

Rozmer, podobne ako Dingir, začal svoju históriu písať na sklonku deväťdesiatych rokov. Impulzom pre jeho vznik bol rozmach zo Západu importovaných nových náboženských skupín, ktoré sa pokúšali v novom postkomunistickom priestore uchýtiť a etablovať. Keďže však viaceré z nich sprevádzali kontroverzie a voči tradičným kresťanským cirkvám sa nie vždy najšťastnejšie vymedzovali, vzišla potreba začať sa novovznikajúcou neprehľadnou a dynamicky sa rozvíjajúcou scénou systematickejšie zaoberať. Rozmer má ambíciu prinášať súčasné religiózne témy tak, aby boli prístupné aj laickej, nielen odbornej verejnosti, no usiluje sa byť pritom vecný a objektívny. A to i napriek tomu, že sa netají svojou kresťanskou orientáciou a miestami je v jeho príspevkoch cítiť apologetický podtón. Jeho tvorcovia sú si tiež dobre vedomí, že táto problematika má interdisciplinárny charakter, preto sa usilujeme oslovovať aj autorov – odborníkov zo širšieho spoločensko-vedného spektra.

Alternatívnu religiozitu na Slovensku sleduješ už pres dvacet let. Jak se za tu dobu proměnila?

Zdá sa mi, že dnes už nové náboženské hnutia na verejnosti nevystupujú natoľko konfrontačne, ako to bolo koncom minulého storočia. Mnohé sektárske aktivity totiž prešli do profánneho priestoru, a viaceré náboženské spoločenstvá tak navonok získali určitú legitimitu a pôsobia skrytejšie. Nebudia takú pozornosť ako v časoch, keď sme ich bežne vídali na našich uliciach. Negenerujú v takom počte a intenzite priame konfrontácie,

či už s tradičnými cirkvami alebo verejnosťou. Avšak i majoritná spoločnosť sa v mnohých ohľadoch zmenila. Okrem toho, že sa čoraz väčšmi polarizuje, je oveľa otvorenejšia a liberálnejšia a témou siekt sa v podstate už ani kriticky nezaobrá. A ak vôbec, tak len veľmi plytko a sporadicky. Do popredia totiž vystúpili nové témy, ako hospodárska kríza, nezamestnanosť, migranti, islam a dnes hlavne pandémie.

Keď sa však na to pozrieme dôslednejšie, čoraz problematickejším javom sa ukazuje byť nedostatok kritického myslenia, povrchnosť vo vytváraní si vlastných názorov, a to sa pochopiteľne prejavuje i v náboženských otázkach. Zážitkovosť a emotívnosť nezriedka prevažuje nad racionalitou a poznaním. Takže sme svedkami toho, že sa darí nielen ezoterike a okultizmu, ale i početným alternatívnym smerom pôsobiacim okrem religióznej sféry aj v oblasti medicíny, psychiatrie či iných vedných odborov. Fenomén zážitkovosti však preniká aj do tradičných cirkví, kde niekedy vyvoláva napätie a polarizuje. Rozdielne pohľady sú napríklad na niektoré praktiky charizmatikov prenikajúce do tradičného cirkevného prostredia.

Dôležitým aspektom zmien je tiež globalizácia. Dnešný svet sa natoľko „scvrkol“, že početné náboženské (ale i mimonáboženské) tradície a náuky sa navzájom ovplyvňujú a presahujú, čo by ešte v nie až tak dávnej minulosti bolo takmer nemyšliteľné. To generuje nielen veľký počet rôznych nových náboženských, ezoterických, respektíve pseudo-

Boris Rakovský.

vedeckých smerov, ale niekedy i značný myšlienkový chaos a obsahovú vyprázdnenosť.

No a v neposlednom rade treba spomenúť aj súčasné technologické možnosti. Posledné dve desaťročia vzrástol vplyv internetu natoľko, že online priestor sa stal veľmi vďačným zázemím pre široké spektrum nezriedka pseudoreligióznych až bizarných názorov

a ponúk. Žiaľ, niektorých i extrémistických. To v konečnom dôsledku znamená, že na to, aby ste manipulovali a ovládali iných ľudí, už v podstate ani nepotrebuje nejakú vplyvnú náboženskú organizáciu. Ukazuje sa, že začína prevládať nekonfesijná, neukotvená spiritualita, bez jasných kontúr a ťažko identifikovateľná. Je badať veľkú mieru individualizmu, človek si je často sám sebe jedinou autoritou, a mnohí opúšťajú tradičné náboženstvo, aby si žili svoju vlastnú spiritualitu.

Zdá se mi, že proměnou prošel i časopis Rozmer. Když beru do ruky první čísla z roku 1998, nacházím pojednání hlavně o konkrétních společenstvích. Dnes píšete spíše o tendencích, širokých hnutích, neinstiční religiozitě...

Náboženská scéna a jej religiózne dôrazy a stratégie sa menia a na to reaguje aj náš časopis. Avšak mení sa tiež akademické prostredie. Nerád generalizujem, ale zdá sa mi, že nastupujúcu generáciu už problematika siekt a nových náboženských hnutí až natoľko nezaťažuje, očividne má iné podnety. No ak mám byť úprimný, tvorba jednotlivých čísel závisí aj od autorského zázemia, a to nie je na

Slovensku také široké ako u vás v Česku. Už len keby som to mal hodnotiť podľa počtu religionistických katedier a odborov. No nedovoliť si povedať, že by šlo v Rozmere o stagnáciu, naopak. To, že sú v ňom zastúpené aj všeobecnejšie témy, ako západný ezoterizmus, postmoderná spoločnosť, svetové či predkresťanské náboženstvá, vývoj kresťanstva v krajinách Blízkeho východu, biblická symbolika atď., respektíve že sa venujeme aj situácii v tradičných cirkvách, najmä čo sa týka prieniku dynamického

Ve voľném čase se dr. Rakovský věnuje turistice.
Foto: archiv Borise Rakovského.

charismatického hnutia, má takisto svoje opodstatnenie. Avšak pravda je, že by sme radi získali aj ďalších autorov ako spolupracovníkov, keďže o aktuálne témy, ktoré by sme na stránkach Rozmeru chceli prinášať, nie je ani dnes núdza.

Sleduješ náboženstvá i v rôznych časťach sveta. Shledávaš na náboženskom živote na Slovensku niečo jedinečného?

V čase, keď sme začali vydávať Rozmer, bola takou špecificky slovenskou „kométou“ Natália de Lemeny-Makedonová. Táto pôvodne učiteľka jogy francúzskeho pôvodu bola známa ako autorka trojdielneho výkladu (tzv. Nového evanjelia) *Večné zákony*, kde sa prezentovala ako Prapráľovná-Božia matka, ktorá mala v novembri 1998 porodiť syna Stvoriteľa – Imanuela. Na svojich webových stránkach zverejnila „pravé“ Tretie fatimské posolstvo, v ktorom stojí: „Na Slovensku sa v roku 1998 narodí prorokom Izaiášom zvestovaný Imanuel, Duch Svätý a Apokalypsou oznamovaný kráľ celosvetovej tisícročnej ríše. Slováci sa vďaka tomu, že vstúpi z jeho národa, stávajú vyvoleným národom. (...) Ak ľudstvo po spoznaní Tretieho fatimského proroctva prejaví záujem o Nové evanjelium a (Abd-ru-shinovo) Posolstvo Grálu a úprimne sa bude snažiť o prenesenie nových duchovných poznatkov do všedného života premenou hodnôt, oddiali Stvoriteľ jeho rýchlo sa blíž

iace samozničenie.“ Hoci bola Makedonová silno ovplyvnená Abd-ru-shinovým učením a Hnutím Grálu, jej slovenské špecifikum bolo v jej učení zjavné. Uvedená doktrína o vyvolenom spasiteľskom slovenskom národe, ktorý bol údajne pôvodným národom Izraelitov a do ktorého sa v súčasnosti inkarnovali mnohí starovekí proroci a apoštolovia, je toho neodškriepiteľným dôkazom.

Ale aj v súčasnosti sa prezentujú jedinci s niekedy až patologickými mesiášskymi sklonmi. Len nedávno mi niekto opísal istú

liečiteľku z nevelkej stredoslovenskej obce, ktorá sa vraj vyhlasuje za jediného proroka na zemi, Krista považuje za falošného proroka a katolícku cirkev obviňuje z komunikácie s diablom. Podobných mesiášov a vyvolencov, respektíve kontaktérov s mimozemšťanmi, cez ktorých sa nám Boh či mimozemské bytosti prihovárajú, celosvetovo pribúda (pozri Evanjelium podľa Matúša 24, 4–5). Čo viem, tak aj vy Česi máte napríklad Matku Lasanu, Iva Bendu či najnovšie Janu Kyslíkovú, nemalý rozruch spôsobil i „Nadsamec“ guru Jára, no takýchto príkladov náboženskej anomálie by sme určite našli viac. Podhubie na to do značnej miery vytvára jednak dnešné „apokalyptické“ ovzdušie, ale taktiež výrazná miera anonymity na internete. Možno by stálo za to podrobiť tento „mesiášsky“ syndróm hlbšej nielen religionisticko-teologickej, ale tiež sociálno-psychologickej analýze.

Aj tak si však myslím, že nič originálne sa na slovenskej náboženskej scéne, ale ani v Česku či vo svete nedeje. Je to iba akási donekonečna sa opakujúca modifikácia toho, čo tu už mnohokrát bolo. Menia sa len figúry, ktoré na seba strhávajú pozornosť a pravdepodobne z toho aj finančne či inak profitujú. Žiaľ, v nejednom prípade na to doplatia ich stúpenci.

Jaký fenomén na slovenské náboženské scéne tě nejvíce zajímá?

V minulosti to bolo napríklad Hare Krišna hnutie, s ktorým som mal v osemdesiatych rokoch osobnú skúsenosť. Dnes je tých tém viacero. V Rozmere sa posledné roky podrobnejšie venujeme napríklad otázkam spojeným s letnično-charizmatickým hnutím a jeho vplyvom na tradičné kresťanstvo, no podnetnou pre nás je aj téma postmodernej spoločnosti či tzv. zážitkovej spirituality a pod.

Situaci alternativní religiozity na Slovensku ovlivňuje dominantní postavení římskokatolické církve. Jak? Daří se na více religiózním Slovensku lépe i alternativnímu náboženství, anebo majoritní církve alternativy spíše duší?

Nemám pocit, že by katolícka cirkev dávala voči iným náboženským spoločnostiam najavo svoje majoritné postavenie a akokoľvek by ich „dusila“. Skôr opak je pravda. Ako príklad môžem uviesť niektoré ostré invektívy Kresťanského spoločenstva Milosť či prax vyhánania „démona katolicizmu“, ktorou sa zviditeľnili niektorí radikálni letniční, napríklad počas návštevy pápeža Jána Pavla II. na Slovensku. Skutočne si nemyslím, že by sa predstavitelia katolíckej cirkvi miešali do záležitostí iných náboženských spoločenstiev, tobôž neregistrovaných. Niekedy sa mi naopak zdá, že tento nezáujem a pasivita môže byť aj na škodu veci. Napríklad v susednom Rakúsku pôsobia pri jednotlivých diecézach referáty pre svetonázorové otázky šíriace poznatky o mnohých kultoch a témach súvisiacich s dianím na súčasnej náboženskej scéne. Okrem toho poskytujú i poradenstvo a spolupracujú s odbornými inštitúciami, terapeutickými skupinami a rodičovskými iniciatívami. Podobne aj v Poľsku je takýchto poradenských centier zaoberajúcich sa štúdiom novej religiozity a poradenstvom, kde kňazi a teológovia spolupracujú s psychológmi, právnikmi a inými odborníkmi, viacero. Taktiež na poľských univerzitách sa o tejto problematike konajú odborné konferencie a bohatá je aj publikačná činnosť. U nás je to v tomto smere skôr biedne.

Děkuji za rozhovor.

Poznámka

Druhá časť rozhovoru s Borisem Rakovským je venovaná hlavne pôsobení väčších cirkví na Slovensku a vyšla 15. března 2021 v Náboženském infoservisu (<https://info.dingir.cz>).

Medailonek autora je na str. 7.